

Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport
Verbetering vestingwallen Gorinchem

3 april 1998

commissie voor de milieueffectrapportage

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland
Postbus 90602
2509 LP DEN HAAG

uw kenmerk

uw brief
29 januari 1998

ons kenmerk
U179-98/Ru/eh/931-35

onderwerp
Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport Verbetering vestingwallen Gorinchem

doorkiesnummer
(030) 234 76 50

Utrecht,
3 april 1998

Met bovengenoemde brief stelde u de Commissie voor de milieueffectrapportage (m.e.r.) in de gelegenheid een advies voor richtlijnen uit te brengen voor een milieueffectrapport (MER) ten behoeve van de besluitvorming over Verbetering vestingwallen Gorinchem. Overeenkomstig artikel 7.14 van de Wet milieubeheer (Wm) bied ik u hierbij het advies van de Commissie aan.

De Commissie hoopt met haar advies een constructieve bijdrage te leveren aan de totstandkoming van de richtlijnen voor het MER. Zij zal gaarne vernemen hoe u gebruik maakt van haar aanbevelingen. Dit houdt in dat de Commissie graag te zijner tijd de vastgestelde richtlijnen krijgt toegestuurd.

dr. J.T. de Smidt
voorzitter van de werkgroep m.e.r.
Verbetering vestingwallen Gorinchem

Advies voor richtlijnen voor het milieueffectrapport
Verbetering vestingwallen Gorinchem

Advies op grond van artikel 7.14 van de Wet milieubeheer voor het milieueffectrapport over
de Verbetering vestingwallen Gorinchem,

uitgebracht aan Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland door de Commissie voor de milieuef-
fectrapportage; namens deze,

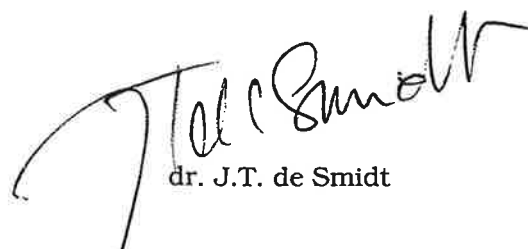
de werkgroep m.e.r. Verbetering vestingwallen Gorinchem,

de secretaris

drs. M.J. Ruis

de voorzitter

dr. J.T. de Smidt

Utrecht, 3 april 1998

INHOUDSOPGAVE

	Pagina
Hoofdpunten van het advies	1
1. Inleiding	3
2. Probleemstelling, doel en besluitvorming	4
2.1 Probleemstelling en doel	4
2.2 Besluitvorming	4
3. Beschrijving en waardering van het plangebied	4
3.1 Algemeen	4
3.2 Landschap, Natuur en Cultuurhistorie	4
4. Visie op de dijkverbetering	6
5. Voorgenomen activiteit en alternatieven	6
5.1 Inperking principe-oplossingen	6
5.2 Alternatieven en varianten	7
5.3 Compensatie en mitigatie	7
6. Gevolgen voor het milieu	8
6.1 Algemeen	8
6.2 Landschap, Natuur en Cultuurhistorie	8
7. Vergelijking van varianten	8
8. Leemten in informatie	9
9. Evaluatieprogramma	9
10. Vorm en presentatie	9
11. Samenvatting van het MER	9

Bijlagen

1. Brief van het bevoegd gezag d.d. 29 januari 1998, waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen
2. Kennisgeving in Staatscourant nr 23 d.d. 4 februari 1998
3. Projectgegevens
4. Lijst van inspraakreacties en adviezen

HOOFDPUNTEN VAN HET ADVIES

Het hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden heeft het voornemen om voor de vestingwallen van Gorinchem een versterkingsplan te ontwikkelen. Ter ondersteuning van de besluitvorming over het versterkingsplan ex artikel 7 van de Wet op de waterkering, wordt een milieueffectrapportage uitgevoerd.

De Commissie adviseert in het milieueffectrapport (MER) voor dit dijktraject in het bijzonder aandacht te besteden aan de onderbouwing van de prioriteiten. In de startnotitie wordt een beleidsmatige keuze gemaakt om het cultuurhistorische aspect te laten prevaleren bij het afwegen van ingrepen die noodzakelijk zijn om aan de veiligheidseisen te voldoen. De Commissie is van mening dat de benoeming van de waarden van landschap, natuur en cultuur (LNC-waarden) en de daarbij behorende knelpunten helder en consequent in de startnotitie zijn uitgewerkt. Het MER zal de prioritering nog moeten toelichten. Daarbij moet duidelijk worden welke consequenties de prioritering van cultuurhistorische aspecten heeft voor de landschaps- en natuurwaarden.

Zo meent de Commissie, dat uit de keuze voor de nadruk op cultuurhistorie kan worden afgeleid, dat over het algemeen de aanleg van een buitendijkse berm de voorkeur heeft. Dit kan echter leiden tot een specifiek conflict met bestaande landschappelijke waarden en natuurwaarden. Het MER zal moeten aangeven op welke wijze de initiatiefnemer hiermee om wil gaan. Daarbij kan gezocht worden naar oplossingen die alle belangen recht doen. Naar de mening van de Commissie zijn er oplossingen denkbaar waarbij de berm en zijn directe omgeving op zodanige wijze worden afgewerkt en vormgegeven, dat ontwikkeling van nieuwe natuur de kans krijgt en tegelijkertijd het gewenste landschapsbeeld wordt bereikt.

1. INLEIDING

Het hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden heeft het voornemen om voor de vestingwallen van Gorinchem een versterkingsplan te ontwikkelen. De te verbeteren waterkering heeft een lengte van circa 2 kilometer en loopt van de Dalem dijk tot de Grote Merwedesluis (hierna genoemd: 'vestingwallen'). Ter ondersteuning van de besluitvorming wordt een milieueffectrapportage (m.e.r.) uitgevoerd.

Bij brief van 29 januari 1998^{1]} is de Commissie voor de milieueffectrapportage in de gelegenheid gesteld om advies uit te brengen over de inhoud van de vast te stellen richtlijnen voor het milieueffectrapport. De m.e.r.-procedure ging van start met de kennisgeving van de startnotitie in de Staatscourant van 4 februari 1998^{2]}.

Dit advies is opgesteld door een werkgroep van de Commissie voor de m.e.r.^{3]}. De werkgroep treedt op namens de Commissie voor de m.e.r. en wordt verder in dit advies 'de Commissie' genoemd. Het doel van het advies is om aan te geven welke informatie het MER moet bevatten om het mogelijk te maken het milieubelang volwaardig in de besluitvorming mee te wegen.

De Commissie is van mening dat de startnotitie al veel voor het MER relevante informatie bevat. Bij het opstellen van haar richtlijnenadvies heeft zij zich vooral gericht op die onderwerpen die in de projectnota/MER nog nader onderzocht of toegelicht moeten worden en verder op die stappen in het planvormingsproces die nog moeten worden ontwikkeld.

Bij de opstelling van haar advies heeft de Commissie rekening gehouden met de adviezen, commentaren en opmerkingen^{4]}, die zij in afschrift van het bevoegd gezag heeft ontvangen.

---

1 Zie bijlage 1.

2 Zie bijlage 2.

3 De samenstelling hiervan is gegeven in bijlage 3.

4 Bijlage 4 geeft een lijst van deze reacties.

daaraan. Deze berm heeft echter aanzienlijke invloed op de belevingswaarde. De vraag hoe de berm afgewerkt wordt, is belangrijk. Daartoe is nodig, dat in het MER beschreven wordt hoe de wallen letterlijk waargenomen worden, hoe het huidige uiterlijk gewaardeerd moet worden en wat de historische ontwikkeling in het uiterlijk van de wallen is. Bij het laatste wordt bedoeld op vragen als: was het voorland voor de wallen vroeger beplant of onbeplant? In hoeverre was sprake van een strakke belijning? Had eventuele beplanting een functie voor de wallen of de vesting, zoals in het geval van doornstruiken of brandhout?

In het MER kan de beschrijving van natuur beperkt blijven tot de zone waarin ingrepen te verwachten zijn dan wel waarin duidelijke effecten van die ingrepen te verwachten zijn. Uit de startnotitie blijkt, dat dan waarschijnlijk de beschrijving beperkt kan blijven tot de strook direct aan de voet van de wallen, van de vegetaties op de oude walmuren en van de vegetatie op de aarden wallen.

De beschrijving van de cultuurhistorische aspecten in de startnotitie is uitgebreid en bevat al een belangrijk deel van de informatie voor het MER. Aanvullende informatie is nog gewenst over het bodemarchief. Afhankelijk van de gekozen oplossing achter de Duivelsgracht, kunnen de resten van het voormalige kasteel worden beïnvloed. Eveneens afhankelijk van de gekozen oplossingen kan aanvullende informatie nodig zijn over het dwarsprofiel. Daarnaast dient aan de beschrijving van de cultuurhistorie een waardering te worden toegevoegd van de huidige toestand. Het is van belang om te weten in hoeverre dat wat we nu zien, het beeld is van wat bij de vesting in volle glorie hoort of bij een vesting die bijna een eeuw buiten gebruik is. Een dergelijke waardering kan kaderstellend zijn voor het afwegen van de voor- en nadelen van ingrepen in bepaalde delen van de vesting. Zo vraagt de Commissie zich af, in hoeverre het weinig strakke uiterlijk van de Groene Wolpheren Wal moet worden geïnterpreteerd als representatief voor de vesting, en daarmee van waarde, of als verschijnsel van veroudering en verwaarlozing die nog de keuze open laat om meeliftend met de dijkverbeterings-ingreep de cultuurhistorische betekenis beter tot uitdrukking te laten komen.

5.2 Alternatieven en varianten

In het MER dienen voor bepaalde situaties varianten te worden ontwikkeld, dan wel keuzes te worden gemotiveerd. Dat geldt voor:

- de Duivelsgracht:
In het MER moet duidelijk worden toegelicht wat de bezwaren tegen de berm zijn, welke alternatieven er voor een berm bestaan en wat de consequenties zijn van die alternatieven voor onder meer de monumentale boombeplanting.
- de Groene Wolpheren Wal:
Beide overslagcriteria (0,1 l/m.s en 1,0 l/m.s) worden volgens de startnotitie als variant onderzocht. Voor het geval dat het binnentalud zal worden aangepast moet de uiteindelijke hoogte, de ligging van het knikpunt en de vorm van het binnentalud worden aangegeven. Nagegaan moet worden in hoeverre het mogelijk is om de afdeklaag met meer zandig materiaal uit te voeren ten behoeve van de ontwikkeling van soortenrijke stroomdalgraslanden. De Commissie beveelt aan ook de mogelijkheid van een lage keermuur te onderzoeken.^{5]}
- de poorten:
In de inspraak^{6]} is naar voren gekomen, dat een variant (een puntdeur in het poortgebouw en een schotbalkenconstructie) die het uiterlijk van de poorten minder aantast de voorkeur verdient. De Commissie deelt de opvatting van de initiatiefnemer dat een opklapbare constructie beter past bij het expliciete uitgangspunt uit de startnotitie dat zo min mogelijk dient te worden ingegrepen in bestaande objecten. De Commissie beveelt aan om in het MER de keuze van de klepconstructie voor het behoud van de cultuurhistorische betekenis duidelijk toe te lichten. Hierbij dient ook te worden toegelicht waarom andere constructies, waarmee beter voldaan wordt aan het uitgangspunt van minimale aantasting van het cultureel erfgoed, niet voldoen. De Commissie denkt daarbij bijvoorbeeld aan een tweede kering (gedeeltelijk) bestaande uit losse elementen.

Naast eisen aan de kruinhoogte worden ook eisen gesteld aan de stabiliteit, de sterkte, piping, de doorlatendheid, en de erosie van zowel de gerevêterde wallen en de aarden vestingwallen als de waterkerende kunstwerken. Het MER zal duidelijk moeten maken op welke plaatsen van het dijkvak een of meerdere van deze aspecten het waterkerendvermogen onder maatgevende omstandigheden aantasten en in welke mate dit gebeurt. Dit ter onderbouwing van de voorgestelde maatregelen.

5.3 Compensatie en mitigatie

Compenserende en mitigerende maatregelen moeten worden beschreven als essentiële onderdelen van het uit te werken plan. De Commissie beschouwt het terugplaatsen van afdeklaagen voor behoud en herstel van de glanshavervegetatie als een algemeen aanvaarde mitigerende maatregel binnen het voorkeursalternatief (is gelijk aan mma).

---

5 Zie inspraakreactie nr.2 (stichting stadsherstel Gorinchem onder groene wal).

6 Zie inspraakreactie nr. 2 bijlage 4.

8. LEEMTEN IN INFORMATIE

De Commissie constateert dat de startnotitie al veel relevante informatie bevat. Zij verwacht daarom niet dat in het MER belangrijke milieuinformatie voor de verdere besluitvorming zal ontbreken.

9. EVALUATIEPROGRAMMA

Het College van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland moet bij het besluit aangeven op welke wijze en op welke termijn een evaluatieonderzoek verricht zal worden om de voorspelde effecten met de daadwerkelijk optredende effecten te kunnen vergelijken en zo nodig aanvullende mitigerende maatregelen te treffen.

10. VORM EN PRESENTATIE

Bijzondere aandacht verdient de presentatie van de vergelijkende beoordeling van de varianten. De onderlinge vergelijking dient bij voorkeur te worden gepresenteerd met behulp van tabellen, figuren en kaarten. Voor de presentatie beveelt de Commissie verder aan om:

- het MER zo beknopt mogelijk te houden, onder andere door achtergrondgegevens (die conclusies, voorspellingen en keuzen onderbouwen) niet in de hoofdtekst zelf te vermelden, maar in een bijlage op te nemen;
- een verklarende woordenlijst, een lijst van gebruikte afkortingen en een literatuurlijst bij het MER op te nemen;
- bij gebruik van kaarten recent kaartmateriaal te gebruiken, topografische namen goed leesbaar weer te geven en een duidelijke legenda erbij te voegen.

11. SAMENVATTING VAN HET MER

De samenvatting is het deel van het MER dat vooral wordt gelezen door besluitvormers en sprekers en het verdient daarom bijzondere aandacht. Het moet als zelfstandig document leesbaar zijn en een goede afspiegeling zijn van de inhoud van het MER. Daarbij moeten de belangrijkste zaken zijn weergegeven, zoals:

- de hoofdpunten voor de besluitvorming;
- de voorgenomen activiteit en de varianten;
- de belangrijkste effecten voor het milieu bij het uitvoeren van de voorgenomen activiteit en de varianten;
- de vergelijking van de varianten en de argumenten voor de selectie van het voorkeursalternatief.

BIJLAGEN

bij het advies voor richtlijnen
voor het milieueffectrapport
Verbetering vestingwallen
Gorinchem

(bijlagen 1 t/m 4)

BIJLAGE 1

Brief van het bevoegd gezag d.d. 29 januari 1998 waarin de Commissie in de gelegenheid wordt gesteld om advies uit te brengen

Koningskade 1
Postbus 90602
2509 LP Den Haag
Telefoon 070 441 66 11

Provincie Zuid-Holland
Directie Water en Milieu

Commissie voor de Milieueffectrapportage
Postbus 2345
3500 GH UTRECHT

	Commissie voor de milieu-effectrapportage
ingesloten:	02 FEB. 1998
nummer:	153-98
dossier:	931-1 ^o /m 3
kopie naar:	Sc/preu/bib/ eh

Directie Water en Milieu
Afdeling Algemeen Beleid en Coördinatie
Ambtenaar Dhr. E. Sprietsma
Doorkiesnr. (070) 4417164
Telefaxnr. (070) 4417815

Ons kenmerk DWM 148455

's-Gravenhage, 29 januari 1998.

Onderwerp startnotitie van het Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden voor de verbetering van de vestigingwallen Gorinchem.

Het Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden heeft het voornemen om voor de vestingwallen te Gorinchem, gelegen tussen de Dalemsedijk en de Grote Merwedeluis, een versterkingsplan te ontwikkelen. Voor dit project stelt het Hoogheemraadschap een dijkversterkingsplan op dat door Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland dient te worden goedgekeurd. Ten behoeve van de besluitvorming over de goedkeuring dient een Milieueffectrapport te worden opgesteld.

Namens Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland doe ik u een zevental exemplaren van de op 20 januari 1998 ontvangen startnotitie en een kennisgeving met betrekking tot deze milieu-effectrapportage toekomen.

Ik stel u in de gelegenheid te adviseren met betrekking tot de inhoud van de op te stellen richtlijnen voor de inhoud van het MER. Gelet op artikel 7.14, tweede lid van de Wet milieubeheer zie ik uw advies ten aanzien van de richtlijnen uiterlijk 14 april 1998 tegemoet.

De directeur Directie Water en Milieu

BIJLAGE 2

Kennisgeving van de startnotitie in Staatscourant nr. 23 d.d. 4 februari 1998

Kennisgevingen

Inspraak startnotities milieu-effectrapportage

Onderwerp VIII

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland hebben, ten behoeve van een op te stellen Milieu-effectrapport, op 20 januari 1998 een startnotitie ontvangen van het Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden. Het Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en Vijfheerenlanden heeft het voornemen om voor de vestingwallen te Gorinchem, gelegen tussen de Dalemse dijk en de Grote Merwedeluis, een versterkingsplan te ontwikkelen. Deze versterking is onder andere noodzakelijk omdat de kruinhoogte van de vestingwallen op verschillende plaatsen onder het uit veiligheidsoogpunt noodzakelijke minimum ligt.

In de startnotitie wordt op grond van de huidige kwaliteiten en toekomstige ontwikkelingen in het gebied een visie voor de versterking ontwikkeld. Mede op basis van deze visie worden in de startnotitie uit de mogelijke alternatieven voor dijkversterking een aantal kansrijke alternatieven geselecteerd. Deze kansrijke alternatieven zullen in het MER verder worden onderzocht.

Procedure

Voor dit project zal door het Hoogheemraadschap een dijkversterkingsplan worden opgesteld, dat door Gedeputeerde staten van Zuid-Holland op basis van artikel 33 van de Waterstaatswet dient te worden goedgekeurd.

Ten behoeve van de besluitvorming over de goedkeuring dient een Milieu-effectrapportage (MER) te worden opgesteld. Het opstellen van het MER zal worden gecombineerd met het opstellen van een beleidsanalyse ten behoeve van de planvorming.

Gedeputeerde staten van Zuid-Holland stellen de richtlijnen op waaraan de MER/beleidsanalyse zal moeten worden voldoen.

Inspraak

Eenieder kan, alvorens de richtlijnen worden vastgesteld, opmerkingen met betrekking tot de inhoud van de richtlijnen kenbaar maken aan het college van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland. Dit college coördineert de voorbereiding en de behandeling van deze m.e.r.-procedure.

Opmerkingen kunnen tot en met 9 maart 1998 schriftelijk worden ingediend bij het college van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland, Postbus 90602, 2509 LP Den Haag onder vermelding van DWM 150571.

Uw persoonlijke gegevens worden niet bekendgemaakt als u daar in een aparte brief bij de, van persoonlijke gegevens ontdane, schriftelijke opmerkingen om vraagt.

Door het Hoogheemraadschap wordt een informatieavond over de plannen georganiseerd. Deze avond wordt gehouden op dinsdag 24 februari 1998 vanaf 19.30 uur in 'het Tolhuis' aan de Molenstraat 109 te Gorinchem.

Inzage

De startnotitie voor de m.e.r.-procedure ligt met ingang van 9 februari 1998 tot en met 9 maart 1998 op werkdagen tijdens kantooruren ter inzage:

- bij de Directie Water en Milieu, Koningskade 1 te Den Haag, kamer D 437, tel.nr. (070) 4416697;
- op de secretarie van het Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden, Molenstraat 32 te Gorinchem, tel.nr. (0183) 653899;
- in het stadhuis van Gorinchem, in de Infohoek, Stadhuisplein 1, tel.nr. (0183) 659595;

Buiten kantooruren is inzage van de stukken mogelijk na telefonische afspraak.

Inlichtingen

Voor nadere inlichtingen en kopieën van van belang zijnde stukken (dit laatste tegen betaling) kunt u zich wenden tot mevrouw S. Veraar, tel.nr. (070) 4416697 of tot de heer E. Sprietsma (070) 4417164.

BIJLAGE 3

Projectgegevens

Initiatiefnemer: Hoogheemraadschap van de Alblasserwaard en de Vijfheerenlanden

Bevoegd gezag: Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland

Besluit: Goedkeuring definitief versterkingsplan ingevolge artikel 7 van de Wet op de Waterkering

Categorie Besluit m.e.r. 1994: C.12.1

Activiteit: De vestingwallen van Gorinchem maken deel uit van een primaire waterkering die het achterland beschermt tegen hoge rivierwaterafvoeren en storminvloeden vanuit zee. De vestingwallen voldoen momenteel niet aan de vastgestelde veiligheidsnormen en zullen daarom moeten worden aangepast. Het totale traject is ongeveer twee kilometer lang en loopt van de Dalemse dijk tot de Grote Merwedesluis.

Procedurele gegevens:

kennisgeving startnotitie: 4 februari 1998

richtlijnenadvies uitgebracht op: 3 april 1998

Bijzonderheden: In de startnotitie wordt een beleidsmatige keuze gemaakt om het cultuurhistorische aspect te laten prevaleren bij het afwegen van ingrepen die noodzakelijk zijn om aan de veiligheidseisen te voldoen.

Samenstelling van de werkgroep:

ir. N. van Dooren

ir. J.H.J. van der Gun

drs. D. van der Hoek

drs. J. Renes

dr. J.T. de Smidt (voorzitter)

Secretaris van de werkgroep: drs. M.J. Ruis

BIJLAGE 4

Lijst van inspraakreacties en adviezen

nr.	datum	persoon of instantie	plaats	datum van ontvangst Cie. m.e.r.
1.	980304	G.H.J. de Kroon	Gorinchem	980310
2.	980307	Stichting Stadsherstel Gorinchem	Gorinchem	980310
3.	980304	Plantenwerkgroep Natuur- en Vogel- wacht 'De Alblasserwaard'	Hardinxveld- Giessendam	980313
4.	980304	M.C. van Klei en G.H.J. de Kroon	Gorinchem	980313
	980313	M.C. van Klei	Gorinchem	980323